

-ARAŞTIRMA MAKALESİ-

SİYASİ HUBRİS SENDROMU

Kamu Tercih, Politik Psikoloji ve Politik Psikiyatri Perspektiflerinden Haris ve Hubris Siyasi Liderliğin Psikopatolojik Boyutu*

Coşkun Can AKTAN¹

Prof.Dr.

Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

E-mail: ccan.aktan@deu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-4294-2314

Öz

Güç ve iktidar hırsı benliğine işlemiş “haris” bir siyasi liderin “hubris” karakter özellikleri ile buluşması kadar tehlikeli hiçbir şey yoktur. Hubris sendromunun belirgin bir şekilde ortaya çıkmasında sınırsız ve genellikle kontrol edilmeyen siyasi güce sahip olmak önemlidir. Makama, mevkiye, otoriteye karşı hevesli ve açgözlü bir siyasi lider eğer uzun süreli ve kalıcı mutlak siyasi güce sahip olursa, o takdirde sahip olduğu kişilik özellikleri (narsisizm, Makyavelist karakter, psikopati, büyüklük sanrısı vs.) etkilerini gösterir ve “güç zehirlenmesi” adı verilen bir olgu ortaya çıkar. İktidarda kalmayı ve iktidarını devam ettirmeyi amaç edinen bir Makyavelist siyasi liderin paternalist ve popülist olması beklenir. Mutlak güç ve yetkilerini zalimane bir şekilde kullanan suistimalci siyasi liderin yükseldiği zirvede kalabileceği sürenin de bir sınırı vardır ve günü geldiğinde düşüş (ikarus) kaçınılmazdır.

Anahtar Kelimeler: *Siyasi İhtiras, Siyasi Kibir, Makyavelizm, Suistimalci Siyasi Liderlik, Hubris Sendromu, İkarus Sendromu*

Alan Tanımı: *Kamu Yönetimi, Kamu Tercih, Siyaset Bilimi*

*Bu çalışmada bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

¹ **Sorumlu Yazar:** ccan.aktan@deu.edu.tr

Atf (APA): Aktan, C. C. (2024), Siyasi Hubris Sendromu (Kamu Tercih, Politik Psikoloji ve Politik Psikiyatri Perspektiflerinden Haris ve Hubris Siyasi Liderliğin Psikopatolojik Boyutu, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 16 (1): 1-22.

POLITICAL HUBRIS SYNDROME

Psychopathological Dimension of Ambitious and Hubris Political Leadership From the Perspectives of Public Choice, Political Psychology and Political Psychiatry

Abstract

There is nothing more dangerous than an "ambitious" political leader whose desire for power and that power is ingrained in his personality, meeting with "hubris" character. The main reason for the emergence of Hubris syndrome is having unlimited and often uncontrolled political power. If a political leader who has a desire for long-term and permanent absolute political power, then his personality traits (narcissism, Machiavellian character and psychopathy) will come to the surface with their effects and cause the so-called "intoxication of power." A Machiavellian political leader who aims to stay in power and maintain her power is expected to be paternalist and populist. No doubt that, there is a limit to having absolute power; when the day comes, a fall (Icarus) is inevitable.

Key Words: *Political Knavery, Political Ambition, Political Arrogance, Machiavellianism, Abusive Political Leadership, The Hubris Syndrome, The Icarus Syndrome*

JEL Codes: *D72, D74, D78, H83, K16*

İ.GİRİŞ

“Sınırsız güç ona sahip olanların zihinlerini bozmaya meyillidir.”²
William Pitt

Bu çalışma paternalist, popülist ve makyavelist politikalar uygulamak suretiyle mutlak ve kalıcı bir iktidar hevesi peşinde koşan suistimalci ve istismarcı haris bir siyasi liderin nasıl güç zehirlenmesi tuzağına düşerek hubris sendromuna yakalanabileceğini psikopatolojik boyutlarıyla incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmamız liderlik pozisyonundaki suistimalci/istismarcı siyasi düzenbazların davranış, duygu ve ruh haletini Politik Psikoloji (Siyaset Psikolojisi), Politik

² “Unlimited power is apt to corrupt the minds of those who possess it”, William Pitt, 1st Earl of Chatham, speaking in the House of Lords, 9 January 1770; bkz. Almon, J. 1792. Anecdotes of the Life of the Right Hon. William Pitt, Earl of Chatham, London: J. S. Jordan. vol. 2, s. 21.

Psikiyatri ve Kamu Tercihi disiplinleri perspektifinden incelemektedir. Konuyu aşağıdaki başlıklar çerçevesinde ele almaya çalışacağız.³

- HARİS (Mutlak güç ve iktidara yönelik siyasi ihtiras)
- HUBRİS (Siyasi kibir ve siyasi narsisizm)
- MAKYAVELİST (İktidarda kalmak için her yol mubah!)
- NEMESİS (Zulmün karşılığı olarak ceza)
- İKARUS (Düşüş/Çöküş)

II. HARİS

Mutlak Güç ve İktidara Yönelik Siyasi İhtiras

*“...hırslı bir insan için tevazu bir basamaktır; ona basa basa
tırmanır; yukarı ve bir kere en tepeye ulaşmaya görsün;
anında sırt çevirir kullandığı merdivene, kendini tepeye ulaştıran
basamakları hor görür; gözlerini bulutlara diker artık.”⁴*

William Shakespeare

İnsanoğlunun doğasında var olan en önemli yaratılış özelliklerinden birisi, “güç” adı verilen motivasyona duyduğu istek ve arzudur. Denilebilir ki, hiçbir insan yoktur ki, güç peşinde koşmasın, sahip olduğu gücü muhafaza etme ve genişletme

³ Kamu Tercihi (Public Choice) siyasi aktörlerin davranış ve eylemlerini “*metodolojik bireycilik*”, “*homo economicus*” ve “*rasyonelite*” prensipleri ve varsayımları altında inceleyen bir disiplindir. Politik Psikoloji (Political Psychology) genel anlamda siyasi aktörlerin karar, tercih ve eylemlerinin gerisinde yatan davranış ve duyguları inceler. Politik psikolojinin öz kardeşi olarak tarif edebileceğimiz Politik Psikiyatri (Political Psychiatry) adı verilen disiplin ise daha spesifik olarak siyasi aktörlerde görülen davranış bozuklukları, zihinsel ve ruhsal patolojileri Tıp Bilimi (örneğin Sinir Bilimi) çerçevesinde analiz eden bir araştırma alanıdır. Politik Psikoloji daha yaygın bir kullanıma sahiptir. Politik Psikiyatri ise henüz adı yeni konulmuş bir disiplin olarak düşünülebilir. Bizim bu çalışmada incelediğimiz Hubris Sendromu politik psikiyatrinin ana inceleme konularından biri olarak kabul edilebilir. Öte yandan Politik Psikoloji ve Politik Psikiyatri dışında Politik Psikopatoloji (Political Psychopathology), Nöropolitik ya da Nörosiyaset (Neuropolitics), Davranışsal Genetik (Behavioural Genetics) disiplinine dayalı olarak ortaya çıkan Genopolitik (Genopolitics), Biyoloji (Biology) araştırma alanına dayalı olarak gelişen Biopolitik (Biopolitics) ve Politik Fizyoloji (Political Physiology) gibi interdisipliner araştırma alanlarında sınırlı da olsa siyasi hubris sendromunun inceleme konusu yapıldığını belirtmekte yarar görüyoruz. Hemen not edelim, postmodern “akademese” olarak ifade edebileceğimiz felsefi yaklaşımların kullandığı politik psikoloji, politik psikiyatri, siyasi psikopatoloji (political psychopathology) alanındaki yazılar ve bu alanda kullanılan terminoloji bizim benimsediğimiz bir literatür olmadığından bu çalışma dışında tutulmuştur.

⁴ Shakespeare, 2010: 44.

girişiminden uzak olsun! İster kaba kuvvet anlamında olsun, ister para, servet, mal ve mülk anlamında olsun, ister makam ve mevkiye sahip olmak şeklinde olsun insanoğlu daima güç (= kuvvet, erk, iktidar) ve menfaat peşinde koşan bir varlık olmuştur.

İnsana güç veren iki temel motivasyon vardır: para (servet) ve makam (mevki). Parasal gücü ve siyasi gücü temsil eden bu iki motivasyonel güç insanlık tarihi boyunca savaşların ve kavgaların ana sebebi olmuştur. Savaşı kazanmak ise bir başka güce, yani silah gücüne sahip olmakla mümkündür. Silah gücüne ve organize bir silahlı kuvvetlere sahip olan bir ordu her zaman rakiplerine karşı üstün konumdadır. Modern yaşamda bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesine paralel olarak medya “*enformatik güç*” olarak önemini artırmıştır. Günümüzde geleneksel medyanın çok daha ötesinde “*sosyal medya*” adı verilen etkili bir enformatik güç daha sözkonusudur. Parasal gücü elinde bulunduran plütokrasi ya da burjuvazi geleneksel medya ve post-modern sosyal medya aygıtlarını kurarak ve satın alarak enformatik güce sahip olma hevesindedir. Siyasi güce sahip olan iktidarlar da medyanın ne denli güçlü bir araç olduğunun farkında oldukları için her yönüyle medyayı kontrol etmek ve yönetmek isterler.

Parasal güç, enformatik güç, siyasi güç, silahlı güç ya da başka hangi şekillerde olursa olsun güç (iktidar) kontrol edilmez bir boyuta ulaştığında tehlikeli olmaya başlar. Mutlak güç, mutlak yozlaşma anlamına gelir. Mutlak ya da sınırsız güce sahip olan bir kişi ya da organizasyon bu gücünden vazgeçmek istemez, büyütme ve genişletmek ister.⁵ Devlet gücü adeta bir Leviathan’ın gücü gibidir. Ve o gücü ele geçirenlerin iktidar hırsı hükmetme ve yönetme arzularını kamçılar ve böylece “*siyasi ihtiras*” adı verilen hastalığın ilk adımları atılmış olur. Tacitus’un sözleriyle ifade etmek gerekirse “*iktidar, tüm ihtirasların en aşikâr olanıdır.*”⁶

Ruhunu ve aklını siyasi hırsa teslim etmiş bir muktediri bekleyen bir psikolojik sorun bulunmaktadır: “*hubris sendromu.*”⁷

⁵ Mutlak güç ve güç odaklarının anatomisi konusunda bkz. Aktan, 2024a.

⁶ Roma’lı siyaset adamı ve tarih yazarı Tacitus’un *Annales* adını taşıyan ve MS 14-68 yılları arasında anlatan Roma İmparatorluğu’nun tarihiyle ilgili kitabında ifade edilmiştir. Sözün orijinali şu şekildedir: “*Cupido dominandi cunctis affectibus flagrantior est.*” bkz. Tacitus, *The Annals*, (Translated by A. J. Church and W.J.Brodribb), The Internet Classics Archive, <https://classics.mit.edu/Tacitus/annals.html>

⁷ Aslında “*sendrom*” ile “*hastalık*” arasında bir önemli farklılık olduğunu not edelim. Sendrom nedeni ve seyri tam olarak bilinmeyen ve aynı zamanda bilimsel tedavi yolu olmayan bir grup belirti ve semptomdur. Hastalık ise vücut fonksiyonlarının düzenli çalışmasını engelleyen bozuklukları

III. HUBRİS

Siyasi Kibir ve Siyasi Narsisizm

“Tiranlık alışkanlıktır; olgunlaşır, sonunda bir hastalık olur. Bence alışkanlık yeryüzünün en iyi insanı bile vahşi bir hayvan gibi yozlaştırıp aptallaştırabilir. Kan ve güç sarhoş eder, bzulma, yozlaşma başlar, akıl ve duygu sonunda adım adım en anormal olayları yapabilir hale gelir.”⁸
Fyodor Dostoyevski

“*Hubris sendromu*” psikoloji ve psikiyatri açısından patolojik bir vaka olarak kabul edilir. Hubris sendromu, megalomanlık, psikopati, narsisizm, büyüklük sanrısı ve benzeri kelimelerle ifade edilebilen bir anti-sosyal kişilik bozukluğudur.

Güç ve iktidar hırsı benliğine işlemiş “*haris*” bir siyasi liderin “*hubris*” karakter özellikleri ile buluşması kadar tehlikeli hiçbir şey yoktur. Hubris karakter; kendini beğenmişlik (gurur), kendine hayranlık (narsistik kişilik) ve kendini başkalarından üstün görme (kibir) bileşimidir. Haris siyasi lider aşırı gurur ve narsistik kişilik özellikleri sayesinde kendi üstünlüğü ve büyüklüğü konusunda bir inanca sahip olur; kibir sayesinde bu inancı ya da kanıtı başkalarına kabul ettirmeye çalışır. Siyasi hubris sonuç olarak haris bir muktedirin aşırı siyasi kibir ve narsisizm hastalığına yenik düşmesidir.

Hubris sendromunun siyasi yönünü araştıran kişilerin başında gelen İngiliz siyaset adamı David Owen’a göre⁹ hubris karakterde abartılı bir gurur ve kibir, aşırı kendine güven, kendine hayranlık duyma, kendini aşırı beğenme ve başkalarını küçümseme gibi kişilik özellikleri bulunur (Owen & Davidson, 2007, 1396).¹⁰

Lord David Owen siyasette aşırı ve kontrolsüz güce sahip olanların bu gücünü sınırlayacak kurallar ve kurumlar bulunmadığı takdirde “*haris*” bir karaktere bürünecekleri ve daha sonra da “*hubris sendromu*”na yakalanacakları üzerine çok

ifade eder. Sendromlardan farklı olarak hastalıkların büyük ölçüde bilinen bir nedeni bulunmaktadır; seyri izlenebilmektedir ve yerleşik tedavileri olma olasılığı daha yüksektir.

⁸ Dostoyevski, 2020: 257.

⁹ David Owen, 1966-92 yılları arasında 26 yıl boyunca Parlamento Üyesi olarak görev yapmıştır. İşçi Partisi Hükümetleri altında, Donanma Bakanı, Sağlık Bakanı ve Dışişleri Bakanı görevlerinde bulunmuştur.

¹⁰ Siyasi hubris sendromu konusunda kayda değer bazı çalışmalar için bkz. Jakovljević, 2011; Macsuibhne, 2009; Russell, 2011; Sadler et all. 2017.

sayıda çalışma kaleme almıştır.¹¹ Lord Owen'den konuyla ilgili şunları yazmaktadır:

“Hubris sendromu güçle alakalıdır, kişi ne kadar uzun süre güç sahibi olursa ve kullandığı güç o kadar büyük olursa kendini gösterme olasılığı daha yüksektir. Kişi artık mutlak bir güce sahip olmadığında genellikle semptomlar azalır. Kişisel alçakgönüllülüğü muhafaza edebilen, eleştiriye açık olan, bir dereceye kadar alaycılığa veya iyi gelişmiş bir mizah anlayışına sahip kişilerde gelişme olasılığı daha düşüktür.” (Owen, 2008b: 428.)

“Hubris sendromu henüz kabul edilen bir akıl hastalığının tanı kategorisi değildir, ancak muhtemelen genetik bir dizi kişilik özelliğinden kaynaklanmaktadır. Psikiyatristlere göre herhangi potansiyel hubris sendromu genler ve çevre arasındaki etkileşimden kaynaklanır.” (Owen, 2008b: 431.)

Lord David Owen siyasi hubris sendromunu daha iyi anlamak için hubris karaktere özgü tanımlayıcı öğelere bakmak gerektiğini ifade etmektedir. Lord David Owen, Duke Üniversitesi Psikiyatri ve Davranış Bilimleri Bölümü'nde görev yapan Jonathan Davidson ile birlikte kaleme aldığı bir çalışmada hubris sendromunun belirtilerini 14 madde altında toplamıştır:¹²

1. Hubris, dünyayı güç kullanmak suretiyle yüceleceği ya da yükseleceği bir gösteri yeri olarak görür.
2. Hubris, karizmasını ve güçlü olduğuna dair kişisel imajını gösterme eğilimindedir.

¹¹ Bkz. Owen, 2006; Owen, 2008a,b. ; Owen, 2012; Owen, 2018.

¹² Metnin orijinalini de vermekte yarar görüyoruz. Owen ve Davidson'un 14. Madde altında topladıkları tanımlar şunlardır: 1. sees the world as a place for self-glorification through the use of power / 2. has a tendency to take action primarily to enhance personal image / 3. shows disproportionate concern for image and presentation / 4. exhibits messianic zeal and exaltation in speech / 5. conflates self with nation or organisation / 6. uses the royal 'we' in conversations / 7. shows excessive self-confidence / 8. manifestly has contempt for others / 9. shows accountability only to a higher court history or God / 10. displays the unshakable belief that he will be vindicated in that court / 11. loses contact with reality / 12. resorts to restlessness and impulsive actions / 13. allows moral rectitude to obviate consideration of practicality, cost or outcome / 14. displays incompetence with disregard for the nuts and bolts of policy-making. Owen & Davidson, 2009.

3. Hubris, kişisel imajı ve millete sunduğu görünüm konusunda daima bir tedirginlik yaşar. Davranış ve eylemlerinde aşırı endişeli olduğu tespiti yapılabilir.
4. Hubris bir karakterin konuşmalarında kendisine büyüklük, yücelik, kutsallık atfeden bir mesihçi söylem sezilebilir. Bir başka ifadeyle, kendisinden ve yaptıklarından bahsederken Mesihçi bir tavır dikkat çekicidir.
5. Hubris, kendisini daima millet ve devletle birleştiren ve özdeşleştiren bir dil kullanır. Daha uzun süre iktidarda kalmasının milletin menfaatine olacağı inancına sahiptir.
6. Hubris, konuşmalarda ve millete seslenişinde daima 'biz' kelimesini kullanır. Millete biz biriz, birlikteyiz ve bir bütünüz mesajını verir.
7. Hubris bir karakterin kendine aşırı bir özgüveni söz konusudur. Başkalarının görüş ve tavsiyelerini küçümseme ve dikkate almama eğilimi sözkonusudur.
8. Hubris, muhaliflerini ve partizan olmayan herkesi küçümseme ve aşağılamaktan çekinmez.
9. Hubris, yalnızca ve yalnızca Tanrı'ya hesap verebileceğini tekrar eden ifadeleri sıklıkla kullanır. Kendisini sadece üstün bir güce hesap verecek biri olarak gösterme eğilimindedir ve dini içerikli konuşmalar yapar.
10. Hubris bir karakter konuşmalarında aldığı karar ve uygulamaların dürüst olduğunu ifade ederek hukuk önünde aklanacağına dair sarsılmaz inancını sıklıkla vurgular.
11. Hubris bir siyasi lider hakikatle bağı tamamen koparmıştır; bir başka ifadeyle gerçeklikle olan tüm temasını kaybetmiştir.
12. Hubris, durmaksızın ve dinlenmeksizin çalışır ve yüksek bir enerjiye sahiptir. Korkmadan ve çekinmeden pervasızca her şeyi söyler.
13. Hubris bir siyasi lider tek başına pratik ve hızlı karar alması dolayısıyla hata ve yanlış yapmaya meyillidir. Ancak davranış ve eylemleri dolayısıyla ortaya çıkan hata ve yanlışları “*ahlakçılık*” yaparak önemsizleştirmeye ve değersizleştirmeye çalışır.
14. Hubris bir siyasi lider aldığı karar ve yaptığı uygulamalardaki olumsuzluk ve sorunları çözmede yetersizlikler sergiler.

Owen ve Davidson'a göre yukarıda toplam 14 madde içerisinde sayılan özelliklerden en az 3 veya daha fazlasına sahip olan kişilerde hubris sendromunun varlığı hususunda kesin bir tanı konulabilir. “*Kendisini daima millet ve devletle*

birleştiren ve özdeşleştiren bir dil kullanır” şeklinde ifade edilen 5. madde hubris siyasi liderde bulunan olmazsa olmaz bir karakter tanısıdır.

Hubris sendromunu doğru anlayabilmek için narsistik, anti-sosyal ve histriyonik kişilik bozukluklarını anlamak gerekir. Bu kişilik bozuklukları Amerika Psikiyatri Derneği (American Psychiatric Association) tarafından hazırlanan *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı* (The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, DSM) el kitabı içerisinde açıklanmıştır.¹³

DSM Amerika Birleşik Devletleri ve dünyanın birçok yerinde sağlık uzmanları tarafından ruhsal bozuklukların teşhisinde rehber olarak kullanılan bir el kitabıdır. Amerika Psikiyatri Derneği tarafından geliştirilen kişilik bozuklukları sınıflandırma sisteminin güncellenmiş versiyonu olan DSM-IV’e göre Lord Owen ve Davidson’un listesindeki 1, 2, 3, 4, 7, 8, ve 9. semptomlar narsistik kişilik bozukluğunu; 11. semptom anti-sosyal kişilik bozukluğunu; 14. semptom ise histriyonik kişilik bozukluğunu gösterir belirtilerdir.

Owen ve Davidson’a göre listede 5, 6, 10, 12. ve 13. maddelerde belirtilen bulgular hubris sendromunu üç tür kişilik bozukluğundan (narsistik kişilik bozukluğu, anti-sosyal kişilik bozukluğu ve histriyonik kişilik bozukluğu) ayıran temel semptomlardır. Eğer bir kişi toplam on dört semptomdan, biri sadece hubris sendromuna ait olmak üzere, en az üç bulguya sahipse o kişide hubris sendromu teşhisi konulabilir.

Hemen belirtelim ki, Lord Owen ve Jonathan Davidson’un hubris sendromu konusunda yaptığı yukarıdaki sınıflama araştırmacıların kişisel değer yargılarını içerir, doğrudan test edilmiş klinik bulgular değildir. Kaldı ki, hubris sendromunun kesin belirtilerini ortaya koymak kolay değildir. Bu açıdan Owen ve Davidson’un tespit ve değerlendirmelerini bütünüyle *“bilimsel bulgular”* olarak kabul etmek doğru olmaz; önemsiz ve değersiz görmek ise yanlış olur. Owen ve Davidson’un öncü çalışmalarının psikologlar, psikiyatrisler ve nörologların ilgisini çektiğini ve siyasi hubris sendromunu üzerine sınırlı da olsa bilimsel çalışmaların arttığını söyleyebiliriz.¹⁴ Özellikle Lord Owen’un hubris sendromu üzerine yazdıklarını bu konuda farkındalığı artırmak ve tehlikeyi görmek konusunda fevkalade önem taşıdığını burada not etmek isteriz.

¹³ American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders 4th edn DSM-IV. APA, 1994.

¹⁴ Bkz. Garrard and Robinson, 2016; Garrard, 2017.

Hubris ve Narsis(t)

"Kendini beğenmişlik bizim doğal ve başlangıçtan beri sahip olduğumuz hastalığımızdır. Bütün yaratıkların en felâketlisi ve en narini insandır, buna rağmen bir de en gururlusudur. Kendini burada dünyanın çamuru ve pisliği içine yerleştirilmiş, en beter duruma sokulmuş ve çakılmış, gök kubbenin en uzak katındaki bu ölü ve çürümüş yere en beter durumdaki hayvanlarla birlikte konulmuş olarak görmekte ve kendini hayalinde ay çemberinin üzerine çıkartarak, göğü ayaklarının altına getirmektedir."¹⁵
Michel de Montaigne

Narsist ya da narsistik ile hubris terimlerini bire bir eş anlamlı kullanmak doğru olmayabilir. Amerikan Psikiyatri Derneği'nin tanım ve açıklamalarını dikkate alarak kendisine hayranlık duyan ve kendini aşırı beğenmiş (kibir) bir "narsistik kişiliği" (narsisizm) esasen hubris sendromunun belirtilerinden birisi olarak ele almak daha doğrudur.

Narsisizm bir kişinin kendi benliğine aşırı hayranlığından tatmin olma arayışını ifade eder. Narsisizm aynı zamanda kişinin benmerkezci davranışlara sahip olmasını ifade eder, fakat egoizm (bencillik) ile birebir eş anlamlı bir terim değildir. Narsisizm, psikoloji ve psikiyatride zihinsel (mental) bir bozukluk olarak kabul edilir.¹⁶

Narsisizm teriminin etimolojik kökenini de burada kısaca not etmekte yarar görüyoruz. Narsisizmin etimolojisinde bir mitolojik öykü sözkonusudur. Bu öykü kısaca şu şekildedir:¹⁷

Kendisine hayran olan yakışıklı bir delikanlı Narcissos peri kızı Echo'nun kendisine olan aşk ve sevgisinin farkında değildir. Echo bir gün av peşinde

¹⁵ Montaigne'nin bu sözünü Fransız yazar ve eleştirmen Foucault'un eserinden aktarıyoruz: Foucault, 2020: 68.

¹⁶ Narsistik kişilik bozukluğu hakkında bkz. Post, 2015; Gunderson et.all. 1996; Ronningstam et.all, 1995.

¹⁷ Öykü Romalı şair Ovid'in Latin anlatı şiiri olarak bilinen Metamorfozlar (Metamorphoses) adlı yapıtının üçüncü kitabında anlatılır. Online erişim için bkz. Ovid: The Metamorphoses, Poetry in Translation <https://www.poetryintranslation.com/PITBR/Latin/Metamorph3.php>
Ayrıca Bkz. Barrow, 2017.

koşan Narcissos adında yakışıklı bir avcı ile karşılaşır. Echo ilk görüşte bu genç avcıya aşık olur. Ancak Narcissos bu sevgiye karşılık vermeyerek peri kızının yanından uzaklaşır. Echo üzüntüsünden kahrolur ve ölür. Bunun üzerine Tanrıça Nemesis, Narcissus'u sudaki yansımaya aşık olmakla cezalandırır. Kendine hayran olan Narcissos bir gün suda kendi yansımalarını gördüğünde ona kavuşmak ve onu kucaklamak istediğinde suya atlar ve gölde boğulur. Narcissos öldükten sonra vücudu nergis çiçeklerine dönüşür.

Son olarak şunu not edelim ki, narsistik kişilik bozukluğu “büyüklük sanrısı” ya da “büyüklük hezeyanı” (*grandiose delusions / delusions of grandeur*) olarak da ifade edilen psikopatolojik bir durumu ifade eden “megaloman”¹⁸ kişilik özellikleri ile benzerlik gösterir. Bu konuyu da kısaca özetlemeye çalışalım.

Üç Karanlık Kişilik: Narsist, Makyavelist, Psikopat

“Psikopatlığın etkileri arasında nevroitiklik ve kaygının ortadan kalkması da var. Bu durum reddedilme korkusunu ortadan kaldırıyor ve baskın bir hava veriyor. Narsizm, kendini daha iyi sunmayı ve başarılı bir insan imajı çizmeyi, Makyavelizm ise çevresindekileri yönlendirmeyi sağlıyor olabilir. Bu üç özellik birleşince (...) için gerçek rengi ortaya çıkar.”¹⁹

Kevin Dutton

Psikopati alanındaki çalışmalarıyla tanınmış İngiliz psikolog Kevin Dutton’un *Olağan Psikopatlar* (2013) adını taşıyan kitabından yaptığımız alıntıda yer alan üç kişilik bozukluğu (narsisizm, Makyavelizm, psikopati) literatürde “üç karanlık antisosyal kişilik” ya da kısaca “karanlık üçlü” (the dark triad)²⁰ olarak adlandırılır. Narsisizm yukarıda da ifade edildiği üzere aşırı gurur ve kibir, bencillik, ben-merkezcilik, kendini üstün görme, kendini beğenme, empati eksikliği gibi duygulardan oluşan bir antisosyal kişilik bozukluğudur. Makyavelizm ise başka insanları kullanma, manipüle etme, sömürme, istismar; ahlaki değerleri hiçe

¹⁸ Fransızca “*mégalomane*” kelimesinden türetilmiş olan “*megaloman*” kendini başkalarından üstün görme hastalığını ifade eder. Megaloman; büyüklük (megalo) ve manyaklık (mania) kelimelerinin birleşiminden oluşturulmuş bir terimdir. Bkz. Wiktionary, <https://en.wiktionary.org/wiki/m%C3%A9galomanie>

¹⁹ Dutton, 2013:187.

²⁰ “Karanlık üçlü” ya da “üç karanlık kişilik” konusunda daha fazla bilgi için bkz. Paulhus & Williams, 2002; McHoskey, Et. all. 1998; Lyons, 2020; Rolfe & Palmer, 2019; Blais & Pruyers, 2017; Dynes et all. 2019; Fox and Lawless, 2011; Jonason and Webster, 2010; John and Kolar, 2012. Rauthmann and Gerald 2012.

sayarak hedefe odaklanma; duygusuzluk; vicdansızlık ve tümüyle kişisel menfaati için her şeyi yapmayı göze alma gibi kişilik özelliklerini içeren bir antisosyal kişilik bozukluğudur.²¹ Psikopati ise antisosyal davranışlarda süreklilik, bencillik, duygusuzluk ve vicdansızlıkla karakterize edilir.

Şekil-1: Karanlık Üçlü (The Dark Triad)

Hubris sendromuna yenik düşmüş haris bir siyasi liderin kişilik özelliklerinde bu üç karanlık unsurun (narsisizm, makyavelizm, psikopati) bir arada bulunması yaygın bir durumdur. Mutlak güç ve yetkilerle donatılmış bir siyasi liderin üç karanlık kişilik özelliklerinin baskın olarak ortaya çıkması durumunda “güç zehirlenmesi” ya da “güç sarhoşluğu” adı verilen bir psikopatolojik bir durum gelişebilir.²²

IV. MAKYAVELİST

İktidarda Kalmak İçin Her Yol Meşru ve Mubah!

*“Tek bir tiran yükselir ve halk kendi yozluğunun
avantalarına kadar her şeyini kaybeder.”²³*

Montesquieu

Makyavelizm her ne pahasına olursa olsun iktidarda kalmak ve iktidarın devamını sağlamak yönünde yapılan her türlü mücadeleyi ifade eden bir terimdir. Rönesans

²¹ Makyavelizm siyaset felsefesinde iktidarda kalmak amacına yönelik hiçbir kural tanımadan her aracın meşru ve mübah olduğunu savunan bir görüşü ifade eder. Kanaatimce makyavelizmi doğrudan “üç karanlık antisosyal kişilik”ten biri olarak psikolojik hastalık olarak yorumlamak tam anlamıyla doğru olmayabilir.

²² Güç zehirlenmesi konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Garrard & Robinson, 2016; Aktan, 2024b.

²³ Montesquieu, 2017: 143.

çağında yaşamış aydınlanma filozoflarından birisi olan Niccolò Machiavelli'nin (1469-1527) *Hükümdar (Prens)* adlı eserinden esinlenerek kullanılan bu kavram bugün pratik siyasette bir siyasi liderin mutlak iktidarını pekiştirmek istiyorsa kitlelere karşı hoşgörülü olmamasını, kaba güç kullanmaktan çekinmemesini, dahası yeri ve zamanı geldiğinde her türlü siyasi manipülasyonlara başvurmaktan ve siyasi manevralara girişmekten kaçınmamasını tavsiye eder. Makyavelizm felsefesine göre hükümdarın tek gayesi iktidarını kurması ve bunun devamını sağlamasıdır. Hükümdarın bu temel gayeye yönelik her türlü aracı kullanması meşrudur ve mubahtır.²⁴

İktidarda kalmayı ve iktidarını devam ettirmeyi amaç edinen bir Makyavelist siyasi liderin paternalist ve popülist olması beklenir. Paternalizm kısa ve öz bir ifadeyle "baba devlet" anlamına gelir. Devlet bir baba gibi halkın ihtiyaçlarını dikkate almalı; onları koruyacak ve gözetecek politikaları yürürlüğe koymalıdır. Paternalist devlet bu anlamda halkın yani "populus"un istek ve arzularına odaklanması gereken bir devlettir.²⁵ Geniş halk yığınlarını ifade eden kalabalık yani "populus"un gönlünü hoş tutmak, karnını doyurmak, ihtiyaçlarını karşılamak iktidarın devamı için önemlidir. Étienne de la Boétie'nin *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev* adlı taşıyan eserindeki şu muhteşem sözler durumu en veciz sözlerle ifade etmektedir:²⁶

"Tiranlar çeyrek litre buğday, yarım litre şarap ve gümüş bir para bağışlardı. Ve işte o zaman 'yaşasın kral!' diye bağırıldığını duymak acımlacak bir şeydi. 'Kalın kafalı kişiler, kaybettiklerinin bir bölümünü geri almaktan başka bir şey yapmadıklarını ve bunlara kavuşurken, tiran onlardan bunları daha önce almamış olsa kendilerine hiçbir şey veremeyeceğini düşünemiyorlardı. Hülasa, tiranların ortaya çıkmasında kölelerin payı büyüktür. Kullar paye vermeseler tiranların hiçbir şekilde var olamazlar. Kulluktan vazgeçenin tiranı da olmaz."

²⁴ Makyavelizm felsefesi hakkında detaylı bilgi için bkz. Aktan, 2022.

²⁵ Paternalizm konusunda ayrıntılı bir çalışma için bkz. Aktan, 2021.

²⁶ Boétie, 2015: 45.

V. NEMESİS

Kalıcı İktidara Karşı Çıkanları Cezalandırma: İntikam (Öç) Haris ve Hubris Politikacı İçin İlahi Adalet ve Ceza

*“Nemesis ölçü tanrıçası.
Ölçüyü aşanların hepsi acımasızca yok edilir.”²⁷*
Albert Camus

*“Ey siz güç kullananlar, diye haykırdı, siz çok çabuk
kendinden geçenler! Nemesis'i düşünün!”²⁸*
Friedrich Hölderlin

“*Populus*” yani halk tiranı alkışladığı ve ona itaat ettiği sürece bir sorun yoktur. Madem, “*baba devlet*” halkın ihtiyaçlarını karşılar ve ona bedava hizmetler sunar o takdirde halkın başındaki lidere itaat etmesi ve emirlerine karşı çıkmaması gerekir. Bir baba sözünü dinlediği sürece evlatlarına karşı babacan ve sevecendir; fakat evlatları babaya karşı çıktıklarında babanın onları cezalandırması ve gerekirse dövmesi yanlış bir şey olmaz. Paternalizmin ana mantığı budur. Makyavelist liderin de “*populus*” içerisinde iktidarına muhalif olan “asi”leri cezalandırması pek normal kabul edilir.

Hubris hastalığına yakalanmış bir siyasi liderin nemesis²⁹ karakteri ile buluşması tesadüf değildir. Nemesis karakterine sahip olan bir kişi muhaliflerine karşı intikam duygusu besler ve onları cezalandırma hakkını kendisinde görür. Makyavelist lider için muhaliflere karşı güç ve şiddet uygulamak hem hukuki hem de meşrudur. Muhalif olan herkes terörist ve asi olarak kabul edilir, tutuklanır ve hapse atılır (Ronfeldt, 1994: 15). Bazen olması gerekenden çok daha ağır cezalar verilerek muhalif olmaya adım atacak olanlara ibretlik sahneler sunulur.

Konumuzla doğrudan değil, dolaylı bağı olmasına rağmen bir başka önemli hususu da burada ifade etmekte yarar görüyoruz. Otoriter ve totaliter rejimlerde muhalif kişileri cezalandırmada psikiyatri sıklıkla bir araç olarak kullanılmıştır. Dünya örneğinde muhtelif otoriter rejimlerde rejime muhalefet eden kişiler tutuklandıktan sonra rejimin emrinde olan tıp kurumları vasıtasıyla raporlar düzenlenerek siyasi

²⁷ Camus, 2008: 170.

²⁸ Hölderlin, 2020.

²⁹ Nemesis Antik Yunan döneminde hubris durumunda olan kişilere karşı uygulanan ilahi cezanın adıdır.

mahkûmlar akıl hastası oldukları gerekçesiyle psikiyatri hastanelerine kapatılmış ve istismar edilmişlerdir. Bu konu literatürde “*cezalandırıcı psikiyatri*” (*punitive psychiatry*) ya da “*psikiyatrinin siyasi istismarı*”, (political abuse of psychiatry) olarak adlandırılmaktadır (van Voren, 2010:33-35). Psikiyatrinin siyasi istismarı kısaca iktidara muhalif olan insanların gözaltına alındıktan ve haksız nedenlerle hapse atıldıktan sonra düzmece sağlık raporları ile sağlıklarının daha da bozulması gayesine yönelik faaliyetleri ifade etmektedir. Herhangi bir psikiyatrik tedaviye ihtiyaç duymayan insanların sırf muhalif oldukları için deli raporu verilerek hayatlarının yok edilmesi otoriter rejimlerin karanlık ve zalim yüzünü göstermektedir. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nde psikiyatrinin siyasi amaçlarla kullanılması olaylarının gün ışığına çıkması ile birlikte dünya psikiyatri camiası konuyu etraflıca tartışan çalışmalar yapmıştır. 1970’ler ve 1980’lerde Sovyetler Birliği’nde siyasi mahkûmların yaklaşık üçte birinin psikiyatri hastanelerine kapatıldığı tespiti yapılmıştır (van Voren, 2010).

Nemesis sadece bir tiran ya da despotun muhaliflerine verdiği ceza anlamına gelmez; tiranın kendisi de yaptığı zulmün karşılığını er ya da geç alır. İnsanlık tarihi bu konuda ibretlik olaylarla ve sahnelerle doludur.³⁰ Mutlak güç ve yetkilerini kötüye kullanarak yüzlerce, hatta binlerce insanın hayatını mahveden, katliam ve soykırımlar yapan siyasi liderler beşeri ve/veya ilahi adaletin tecellisi ile yüzleşmişlerdir.

Nemesis, tiranın eziyet ettiği halk tarafından tahtından indirilmesi ve cezalandırılmasıdır. Nemesis bu anlamda beşeri adaletin tecelli etmesidir. Nemesis aynı zamanda zalim ve zorba yöneticilerin zamanı geldiğinde Tanrı’nın adaleti ile karşılaşması ve cezasını çekmesi anlamına gelir. Mitolojide sayısız nemesis hikâyelerinin bulunduğunu belirtmekle yetinelim. Lactanius *Zalimlerin Ölümleri Üzerine* adını taşıyan eserinde Nemesis’i şu şekilde anlatır:³¹

³⁰ Hafızalardan silinmeyen bazı örnekleri hatırlayalım. Benito Mussolini: Avrupa’nın ilk faşist lideri olan Mussolini 25 Nisan 1945’te komünist partizanlar tarafından yakalandı. Milano’da Loreto Meydanı’ndaki Esso benzin istasyonunun çatısından baş aşağı sallandırıldı. Adolf Hitler: Tarihin en kanlı diktatörlerinden birisi. Savaşı kaybettiği kesinleşince ve Sovyet ordusu Berlin’e girince önce siyanür içti, ardından silahıyla kendisini kafasından vurarak intihar etti. Saddam Hüseyin: 1973-2003 yıllarında kendi halkına zulüm eden bir diktatördü. Bir sığınakta perişan halde yakalandı. Yargılandı ve idam cezasına mahkûm edildi. 30 Aralık 2006’da asılarak idam edildi. Muammer Kaddafi: 42 yıllık iktidarının ve 69 yıllık yaşamının ardından memleketi Sirte’de halkı tarafından linç edilerek öldürüldü.

³¹ Lactantius, 2021: 68.

“Nero cezasız kalmadı. Zira Tanrı gözlerini kendi halkının kederine çevirdi. Böylece gücün doruğundan devrildiğinde ve en yüksek makamdan düştüğünde, böylesine kötü bir canavar için yeryüzünde defin yeri görünmediğinden, güçsüz tiran aniden yok oldu.”

Özetle, beşeri ve ilahi adaletin tecelli etmesiyle tiran yükseldiği yerden günü geldiğinde düşmeye mahkûmdur. Tiranın çöküşü ya da düşüşünü mitolojideki İkarus efsanesi bize fevkalade güzel bir şekilde anlatmaktadır.

VI. İKARUS

*“Kibrin, azametın çocuđu: Tiran;
Taşkınca beslenip büyüdükçe
Görür kendini yükseklerde,
Bilmeden akıbetini, gafil;
Düşer derin uçurumlara.”³²*
Sofokles

Haris, hubris ve makyavelist bir siyasi lidere Nemesis’in verdiği cezanın adı İkarus’tur. İkarus bir zamanlar muhteşem gücü ile hiç ölmeyecekmiş ya da gücü hiçbir zaman elinden alınamayacakmış gibi duran muktedirin hazin ve ibretlik sonudur. Mutlak güç ve yetkilerini zalimane bir şekilde kullanan siyasi liderin yükseldiği zirvede kalabileceği sürenin de bir sınırı vardır ve günü geldiğinde düşüş (ıkarus) kaçınılmazdır (Aktan, 2023).³³

³² Sophokles. 2013:32. Not. Zalim kelimesi yerine orijinal esere de uygun olarak Tiran kelimesini kullanmış bulunuyoruz. Orijinal metin öylesine büyüleyici biçimde tercüme edilmiş ki, çevirmenine (Bedrettin Tuncel) takdirlerimizi sunuyoruz. Orijinal metin: *“Of insolence is bred. The tyrant; insolence full blown, With empty riches surfeited, Scales the precipitous height and grasps the throne. Then topples o'er and lies in ruin prone;”*

³³ İkarus eski Yunan mitolojisinin en muhteşem hikâyelerinden birini anlatır. Girit Kralı Minos’un karısı onu aldatır ve bu gayri meşru ilişkiden yarı insan, yarı boğa görünümlü Minotor (Minotaur) adında bir çocuk dünyaya gelir. Minos görünümü ürkütücü olan çocuğu saklamak için Daedalus’a içinden çıkılması mümkün olmayan bir labirent inşa etmesi emrini verir. Daedalus’un labirenti hazırlamasının ardından Minotor bu labirent içine konulur ve hapsedilir. Minotor’un yaşamını devam ettirebilmesi için Kral Minos’un emriyle her gün yedi erkek ve yedi kadın yem olarak labirente atılır. İnsanlar zalim kralın bu eziyetlerinden çıkış yolu ararlar. Bir gün Theseus adındaki Atinalı cesur bir savaşçı Minotor’u öldürmek için labirentin içine girmeye karar verir. Daedalus’a labirente nasıl gireceğini sorar. Cesur Theseus sonunda labirente girerek minotor’u öldürür. Bu defa oldukça karmaşık olan labirentin içinden çıkmak için uğraş verir. Girit Kralı Minos’un olayı duymaması için bir an önce labirentten çıkması gerekmektedir. Labirentin çıkış yolunu Daedalus’tan başkası bilmemektedir. Daedalus, Theseus’a yardım eder ve onun labirentten çıkmasını sağlar. Theseus, labirentten çıktıktan sonra aşık olduğu kral Minos’un kızı Ariadne’yi de alarak Girit

Kendi sonlarını kendileri hazırlayan karakterleri etkili bir şekilde anlatması ile tanınan Antik Yunan'ın en önemli tragedya şairi Sofokles (MÖ 495- MÖ 406) Oidipus adlı eserinde tiranın düşüşünü şu sözlerle anlatır:³⁴

*Besleyip büyütünce kibir Tiranı,
aç gözlülük yerleşir; boş zenginlikler karın doyurur.
Sarp yükseklige tırmandıkça Tiran,
tahtı da iyice kavrar.
Sonra devrilir ve harabeye yüzüstü yatar;
O baş döndürücü düşüşte tutunacak yer yoktur artık.*

VII.SONUÇ

“Ve eğer bir zalimse tahttan indirmeniz gereken, onu siz çıkardınız tahta en başına. Zira ne kadar hükmedebilirdi bir zalim özgür ve mağrur insanlara, içlerindeki özgürlükte tiranlık, gururlarında utanç olmasa?”³⁵
Halil Cibran

adasından kaçır. Bu olayı öğrenen Kral Minos hemen Daedalus'u yanına çağırır ve labirentin giriş ve çıkış yollarını ondan başkasının bilmediği söyleyerek bu olaydan kendisinin sorumlu olduğu söyler. Daedalus suçunu kabul etmese de Kral Minos ona inanmaz. Kral Minos bu defa Daedalus ve oğlu İkarus'u labirente hapseder. Daedalus hapsedildiği labirentin tüm çıkış kapılarının tamamen kapatılmış olması dolayısıyla çıkış yolu bulamaz. Labirentin sadece üst kısmında içeri hava girmesi için küçük bir pencere bulunmaktadır. Yukarıdan uçan kuşların tüyleri labirentin içine düşer. Kral Daedalus ve oğlu İkarus bu tüyleri balmumuyla yapıştırarak iki çift kanat yaparlar. Ve daha sonra oğlu ile birlikte labirentin üst kısmından uçmayı başarırlar. Deadelus oğlunun çok yükseklerde uçmamasını, aksi halde sıcaklık dolayısıyla balmumunun eriyeceğini ve sonra hızla yere düşeceği uyarısında bulunur. Deadelus uyarısını tekrarlamasına rağmen oğlu İkarus yükseklerde uçmanın hazzına ve büyüüne kapılarak babasının söylediklerini unuttur. İkarus labirentin penceresinden çıktıktan ve uçmaya başladıktan sonra özgürlük coşkusuyla yükseklerde, daha yükseklerde uçar. Babasının nasihatlarını unutarak güneşe yaklaşarak uçmayı sürdürünce balmumu yavaş yavaş erimeye başlar. Bu olay İkarus'un hazin sonu olur. İkarus, yükseklerden İkaria denizine düşerek ölür. İkarus efsanesi konusunda bkz. Pinsent, 1982; Milbourne ve Stowell, 2015, Beinart, 2010.

³⁴ Sophocles, 2018. Oedipus King of Thebes (Translated by Gilbert Murray), The Project Gutenberg EBook of Oedipus King of Thebes, by Sophocles, Release Date: December 31, 2008 <https://www.gutenberg.org/files/27673/27673-h/27673-h.htm>

Metnin başındaki Sofokles sözü ile bu söz aynıdır. İki farklı Türkçe çevirisidir. İlk çeviri Bedrettin Tuncel, ikinci çeviri ise Coşkun Can Aktan tarafından yapılmıştır. Aktan çevirisini aslına bağlı kalarak yapmaya özen göstermiştir.

³⁵ Cibran, 2014: 40.

Doğa kanunlarına göre hiçbir varlık ölümsüz değildir. En yüksek güce ve ihtişama sahip olduğunu düşündüğümüz tüm varlıklar için bir son mutlaka vardır. İnsanoğlu için sonsuzluk ya da süreklilik diye bir şey sözkonusu değildir. İnsanların yaşlanması ile fiziki güçlerindeki çözülme berrak bir şekilde görülmeye başlanır. Ölüm ise finaldir ve insanın bedeninde devam ettirdiği gücün sona ermesi anlamına gelir. İmparatorluklar ve medeniyetlerin doğuşu, yükselişi ve çöküşü de insanların fizyolojik ve biyolojik gelişimlerine benzer özellikler taşır. Bir büyük imparatorluk doğar, büyür, genişler, yayılır, zirvede olduğu bir yükseliş dönemi yaşar, sonra duraklama, ardından çözülme ve nihai olarak da çöküşle son bulur.

Tarih boyunca pek çok kral, imparator, sultan, hükümdar vb. mutlak güce sahip olduklarında güç zehirlenmesine yenik düşerek despot, zalim ve zorba bir kişiliğe bürünmüşlerdir. Yakın çağ tarihi incelendiğinde de iktidarı zorla ele geçiren tiranların ya da seçimle çoğunluk gücünü eline geçirmiş olan politikacıların nasıl haris ve hubris bir siyasi lider konumuna düştükleri görülebilir.

Hubris sendromu konusunda özetle ve sonuç olarak şunları ifade etmek doğru olur. Hubris sendromu, mutlak güce sahip olan mütemadi ve kalıcı siyasi liderliğin bir neticesidir. Aynı makamda ve aynı mevkide çok uzun yıllar büyük bir siyasi güce sahip olan bir siyasi liderin “güç zehirlenmesi” tuzağına düşmesi sözkonusu olabilir. Bu zehri bir defa içen ya da tadan bir siyasi liderin bundan vazgeçebilmesi kolay değildir. Zehirli siyasi liderlik neticesinde ortaya çıkan “zehir” tıpkı bir zehirli sarmaşık gibi tüm kurumlara yayılır ve sirayet eder.

Fakat tarihsel tecrübeler sayısız defa doğrulamıştır ki, iktidarının devamı için her yolu mubah ve meşru gören makyavelist bir siyasi liderin yükselişi ne kadar muhteşemse düşüşü de bir o kadar hazin olmuştur. Siyasi tarih bize asırlar boyunca zihinlerimizden silinmeyecek pek çok ibretlik sahneler sunmaktadır. Garip ve aynı zamanda acı olan şudur ki siyasi düzenbazlar güç zehirlenmesi gözlerini kör ettiği için bu ibretlik sahneleri gör(e)mezler; millet ise her çağda milletçilik, popülizm ve paternalizm yemlerine takılır; bu oyunlara ve tuzaklara tekrar tekrar yeniden yakalanır ve bir türlü akıllanmaz.

Siyasi hubris sendromunun ortadan kaldırılmasına yönelik çözüm önerileri bu çalışmanın konusu değildir. Okuyucunun siyasi “hubris sendromunun tanısı ve tedavisi nedir?” sorusunun cevabı az sayıda da olsa psikoloji, psikiyatri ve nöroloji gibi alanlarda çalışan araştırmacıların ilgilendiği bir konudur. Kamu tercihi (public choice) alanında çalışmalar yapan bir araştırmacı olarak sözkonusu sorunun ortaya çıkmasının ana sebebinin mutlak güçle donatılmış mütemadi ve kalıcı siyasi liderlik olduğunu ifade etmek isterim. Sorunun çözümü ise siyasi gücü sınırlayacak

araçların (anayasacılık, yatay kuvvetler ayrılığı, dikey kuvvetler ayrılığı, görev süresi sınırlaması vs.) etkin bir şekilde uygulanabilmesine bağlıdır.

YAZARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazar çalışmaya tek başına katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

Aktan, C.C. (Ed.) 2021. Paternalizm (Felsefi, Sosyal ve Kültürel Temelleri, Siyasi ve İktisadi Boyutları, Hukuki ve Ahlaki Sınırları), İzmir: SOBİAD Hukuk ve İktisat Araştırmaları Merkezi Yayınları.

Aktan, C. C. 2022. “Makyavelizm, Herestetik ve Siyasi Manipülasyon Sanatı (Kamu Tercih Perspektifinden “İyiliksever Despot” ve İktidar Hırsı), Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 14 (2): 122-145.

Aktan, C.C. 2023. “Yükseliş Tiran, Düşüş İkarus (Cave ne Cadas: Düşmemeye Dikkat Et! Memento Mori: Ölümlü Olduğunu Unutma!)”, ResearchGate Preprint, https://www.researchgate.net/publication/367167438_YUKSELIS_TIRAN_DUS_US_IKARUS_Cave_ne_Cadas_Dusmemeye_Dikkat_Et_Memento_Mori_Olumlu_Oldugunu_Unutma

Aktan, C. C. 2024a. “Mutlak Güç ve Yozlaşma: Güç ve Güç Odaklarının Anatomisi”, Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 16 (1).

Aktan, C. C. 2024b. “Güç Zehirlenmesi ve Zehirli Siyasi Liderlik (Mutlak Güç, Kalıcı İktidar Hırsı ve Kazanma Etkisinin Psikopatolojik Sonuçları), Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 16 (2).

American Psychiatric Association. 1994. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders 4th edn DSM–IV. APA.

Barrow, R. 2017. "Narcissus and Echo", in: V.Zajko & H. Hoyle (ed.) A Handbook to the Reception of Classical Mythology, John Wiley & Sons, Inc.SBN:9781444339604 pp.299-311.

Beinart, P. 2010. The Icarus Syndrome: A History Of American Hubris, An Imprint of Harper Collins Publishers.

Blais, J. & S. Pruyssers. 2017. "The Power of the Dark Side: Personality, the Dark Triad, and Political Ambition." Personality and Individual Differences 113: 167–172.

Boétie, Étienne de la. 2015. Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev (Çev. M. A. Ağaogulları), Ankara: İmge.

Camus, A. 2008. Defterler 2, (Çev. Ü.M. Altan), İstanbul: İthaki.

Cibran, H. 2014. Ermiş, (çev. A. Berktaş), İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Dostoyevski, F. 2020. Ölüler Evinden Notlar, (Çev. S. Gürses), İstanbul: Can Yayınları, Dokuzuncu Basım.

Dutton, K. 2013. Olağan Psikopatlar, (çev: C.Duran), İstanbul: Domingo, Yayınevi.

Dynes, A. M. & Hans J. G. Hassell, and M. R. Miles. 2019. "The Personality of the Politically Ambitious." Political Behavior, 41: 309–336.

Foucault, F. 2020. Deliliğin Tarihi, (Çev. M.A. Kılıçbay), Ankara: İmge Kitabevi.

Fox, R. L. & J. L. Lawless. 2011. "Gains and Losses in Interest in Running for Office: The Concept of Dynamic Political Ambition." The Journal of Politics 72: 443–462.

Garrard, P., & Robinson, G. Eds. 2016. The Intoxication Of Power. London: Palgrave MacMillan.

Garrard, P. ed. 2017. The Leadership Hubris Epidemic: Biological Roots And Strategies For Prevention. London: Palgrave MacMillan.

Gunderson J, Ronningstam E, Smith L.E. 1996. “Narcissistic Personality Disorder”, in: Widiger T.A, Frances AJ, Pincus H.A, Ross R, First M.B, Davis W.W, editors. DSM-IV Sourcebook. Vol. 2. Washington, DC: American Psychiatric Association; 1996. p. 754.

Hölderlin, F. 2020. Hyperion: Yunanistan'da Bir Münzevi, (Çev. G.Aytaç), Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Jakovljević M. 2011. “Hubris Syndrome And A New Perspective On Political Psychiatry: Need To Protect Prosocial Behavior, Public Benefit And Safety Of Our Civilisation”. Psychiatr Danubina. 2011 Jun;23(2):136-8. PMID: 21685850.

Jonason, P. K. & G. D. Webster. 2010. “The Dirty Dozen: A Concise Measure of the Dark Triad.” Psychological Assessment 22: 420–432.

Lactantius, 2021. Zalimlerin Ölümleri Üzerine, Ankara: Doğubatı Yayınları.

Lyons, M. 2020. The Dark Triad Of Personality: Narcissism, Machiavellianism, And Psychopathy in Everyday Life. London, United Kingdom ; San Diego, CA, United States : Elsevier/Academic Press.

Macsuibhne, S. 2009. “What Makes ‘A Mental Illness?’ What Makes ‘A New Mental Illness’?: The Cases Of Solastalgia And Hubris Syndrome”. Cosmos And History, The Journal Of Natural And Social Philosophy, 5, 210-225.

McHoskey, J. W. & Worzel, W. & Szyarto, C. 1998. "Machiavellianism and Psychopathy". Journal of Personality and Social Psychology. 74 (1): 192–210.

Milbourne, A. & L. Stowell, 2015. Yunan Mitolojisi, (Çev. E.Uslu), Ankara: İletişim Yayınları.; Can, Ş. Klasik Yunan Mitolojisi, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Montesquieu, 2017. Kanunların Ruhu Üzerine, (çev. B. Günen), İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Ovid, The Metamorphoses, Poetry in Translation

<https://www.poetryintranslation.com/PITBR/Latin/Metamorph3.php>

Owen, L. D. 2006. Hubris and Nemesis in Heads Of Government. Journal of the Royal Society of Medicine, 9911, 548-551.

Owen, D. 2008a. Hubris Syndrome. *Clinical Medicine*, 84, 428-432.

Owen, D. 2008b. *In Sickness and In Power: Illness in Heads of Government During The Last 100 Years*. London: Methuen Publishing.

Owen, D. 2012. *The Hubris Syndrome: Bush, Blair And The Intoxication Of Power*. London: Methuen Publishing.

Owen, D. 2018. "Heads of Government, 'Toe-Holders' and Time Limits.", in: *The Leadership Hubris Epidemic Biological Roots And Strategies For Prevention*, (Ed. P. Garrard). Palgrave Macmillan, Switzerland.

Owen, D. & Davidson, J. 2009. "Hubris Syndrome: An Acquired Personality Disorder? A Study Of US Presidents And UK Prime Ministers Over The Last 100 Years. *Brain*", *Journal of Neurology*, 1325, 1396–1406.

Paulhus, D. L. & Williams, K. M. 2002. "The Dark Triad of Personality: Narcissism, Machiavellianism, and Psychopathy". *Journal of Research in Personality*. 36 (6): 556–563.

Pinsent, J. 1982. *Greek Mythology*. New York: P. Bedrick Books.

Pitt, W. 1st Earl of Chatham, speaking in the House of Lords, 9 January 1770; bkz. Almon, J. 1792. *Anecdotes of the Life of the Right Hon. William Pitt, Earl of Chatham*, London: J. S. Jordan. vol. 2, s. 21.

Post, J. M. 2015. *Narcissism and Politics: Dreams of Glory*. New York: Cambridge University Press.

Rauthmann, J. F. & G. P. Kolar. 2012. "How 'Dark' Are the Dark Triad Traits? Examining the Perceived Darkness of Narcissism, Machiavellianism, and Psychopathy." *Personality and Individual Differences* 53: 884–889.

Rolfe D. P. & C. L. Palmer 2019. "The Dark Triad and Nascent Political Ambition", *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*.

Ronfeldt, D. F. 1994. *Beware The Hubris-Nemesis Complex: A Concept For Leadership Analysis*. E-Book , RAND Santa Monica: Rand Corporation.

Ronningstam E. & Gunderson J. & Lyons M. 1995. “Changes in Pathological Narcissism.”, American Journal of Psychiatry, 152: 253–7.

Russell, G. 2011. “Psychiatry and Politicians: The Hubris Syndrome”. Psychiatrist, 35, 140-145.

Sadler-Smith, E. & Akstinaite, V. & Robinson, G. & Wray, T. 2017. “Hubristic Leadership: A Review”. Leadership, 13(5), 525-548.

Shakespeare, W. 2010. Julius Caesar, (Çev. A.Çakırcı), Athena Yayıncılık.

Sophocles, 2018. Oedipus King of Thebes (Translated by Gilbert Murray), The Project Gutenberg EBook of Oedipus King of Thebes, by Sophocles, Release Date: December 31, 2008
<https://www.gutenberg.org/files/27673/27673-h/27673-h.htm>

Sophokles. 2013. Kral Oidipus. (3.Baskı). (çev: B. Tuncel). İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Tacitus, The Annals, (Translated by A. J. Church and W.J.Brodribb), The Internet Classics Archive, <https://classics.mit.edu/Tacitus/annals.html>

Voren R. van 2010. “Political Abuse Of Psychiatry: An Historical Overview”, Schizophrenia Bulletin, 36(1), 33–35.